

La roda del temps i dels sentiments en la poesia de Marià Villangómez: *Els dies i L'any en estampes*

Joan Mas i Vives
(Universitat de les Illes Balears)

Introducció

Al llibre *Recull de versions poètiques*, publicat el 1974, Marià Villangómez hi va incloure la seva versió d'un dels poemes més coneguts de John Keats, «Bards de la passió i de l'alegria»¹. El més líric dels poetes romàntics anglesos hi parla de la vida «duplicada» dels poetes, atès que «a la terra» han deixat les seves «ànimes», però també tenen «unes ànimes al cel». Habiten, per tant, dos móns, el d'allà dalt, on conversen amb el sol, la lluna, les fonts, el tro, els arbres i les prades elísies i on el cant del rossinyol no és «un crit obscur, en èxtasi, / sinó melodiosa, divina veritat»; i el món d'aquí baix on parlen als mortals «de llurs dies tan petits, / de llurs penes i joies / de llurs passions i rancors, / de llur glòria i de llur vergonya, / del que enforteix i el que mutila». Amb «Bards of passion and of mirth», recuperem ara el títol original, Keats al·ludia a uns poetes concrets, però el valor que el poema encara té es deu al fet que reflecteix de manera molt precisa la doble naturalesa de la poesia: una de més transcendent i l'altra de més immediata. Diria que els versos més reeixits de totes les èpoques han tendit a sintetitzar-les.

Em va bé partir d'aquest poema per referir-me a una part de l'obra literària de Villangómez. En concret voldria tractar aquí d'*Els dies* i *L'any en estampes*, dos dels llibres més unitaris que va escriure després d'obtenir la plaça de mestre a l'escola de Sant Miquel i

1 M. VILLANGÓMEZ LLOBET. *Recull de versions poètiques*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 1974, p. 51-52.

d'instal·lar-se, almenys durant el curs, en aquest poble el setembre de 1946. Aquests llibres, al meu parer, estan entre aquells en què amb més claredat el cant del rossinyol no és «un crit obscur, en èxtasi, / sinó melodiosa, divina veritat», tot i que també parlen als mortals «de llurs dies tan petits» i «de llurs penes i joies». Abans de presentar-los, però, direm que el poema de Keats havia aparegut, segons m'informa Jean Serra, a un recull de traduccions titulat *Nou aplec de versions poètiques*, publicat el 1966, però de molt escassa difusió. Ell mateix va declarar sovint que havia començat la seva activitat de traductor el 1953 i el que m'interessa de remarcar és que la seva versió dels «Bards of passion and of mirth» forma part d'un primer conjunt de traduccions, relativament pròxim a la redacció dels llibres originals que he esmentat.²

Els dies s'inicia amb un poema, el «Pròleg» que aconpleix molt bé la funció d'introduir les dues obres. El seu inici és molt conegut:

Mai no m'havia enganyat.
La meua vida era
això que és ara, aquests dies
que passen, aquest aire
i aquesta terra que esguardo.³

En efecte, tots dos llibres parlen d'això, dels dies que passen i de les terres de Balansat, i per extensió d'Eivissa en general, que els ulls del poeta esguarden. Ell té entre trenta-tres i quaranta anys i encara recorda els anys de joventut en què «El món era nou, / i em quedava aturat per sorprendre la nit, / sol i recorregut, d'improvís, per l'oreig.» Una sensació que finalment creu poder recuperar:

2. Sobre les «versions» poètiques de Villangómez, vegeu Francesc PARCE-RISAS. «Les traduccions de Marià Villangómez». *Quaderns. Revista de traducció*, núm. 1 (1998), 39-52. El primer llibre important de traduccions que va publicar va ser *Versions de poesia moderna* (Barcelona: Polígrafa, 1971). En la nota editorial d'aquesta edició es fa constar que ja havia publicat a Eivissa «en revista o en edició privada, entre els anys 1958 i 1966, cinc reculls», entre els quals hi havia el *Nou aplec de versions poètiques*.

3. En les citacions d'*Els dies*, utilitzaré, sempre que no indiqui el contrari, l'edició definitiva autoritzada pel poeta: M. VILLANGÓMEZ LLOBET. *Els dies. Els béns incompatibles. Sonets de Balansat. Obres completes. Poesia/2*. Barcelona: Edicions del Mall, 1986. Com que els versos són fàcils de localitzar, no hi posaré cap més referència.

I ara, també, un dia, de sobte,
 es tornen totes les coses noves i transparents,
 llac per a un bany fresquíssim,
 i una antiga sorpresa reviu en un cor vell,
 i un amor que se sap caduc
 s'aferra al viu color del món.

Al fons, molt més amagada que en els versos anteriors d'*Elegies i paisatges* (1949) i de *Terra i somni* (1948), hi ha una antiga ferida d'amor que mai no va cicatritzar del tot, una «vella angúnia feta temps», segons els mots del poema. En contraposició, però, ara també sembla dir-nos, per primera vegada i molt discretament, que el seu cor ha tornat a bategar davant noves sol·licituds.

Veurem tot això amb més detenció, però, per tancar aquest apartat d'introducció, ens convé recuperar les imatges de Keats. Per definir els continguts i les formes d'*Els dies* i de *L'any en estampes* hi és molt escaient afirmar que, en aquests versos i en aquestes proeses, les dues ànimes de Villangómez viuen a Balansat, és a dir, en un món immediat que ell dibuixa amb precisió. Els elements naturals, tal com ens els presenta, hi tenen una grandesa imponent, certament primigènia, però també la joia i les passions, sovint relacionades amb les diverses manifestacions del pas del temps, hi adquireixen uns tons molt específics. Això no és gens gratuït ni sol passar en molts d'altres poetes. Pensem, per exemple, en les composicions més romàntiques de Miquel Costa i Llobera. Curiosament Sant Miquel de Balansat té molts de punts de semblança amb Formentor, el paisatge més estimat del poeta mallorquí. Tots dos són —o, millor, eren— llocs agrestes, penjats sobre el mar, indòmits per a la petja humana. Ara bé, Villangómez utilitza estèticament aquest paisatge com a interlocutor i s'hi identifica d'una manera íntima, però no planteja mai de fugir-ne. Costa, en canvi, aspira a un ideal que se'n situa fora, en les regions superiors, llunyanes descrites per Keats. És a dir, Costa viu Formentor com un exiliat que hi recerca els símbols que li mostren el camí que el pot portar a «l'altre» món, el de la vida més pura. Villangómez no, de cap manera. Ell no se sent com un exiliat a Balansat i explícitament ens diu que aquest paisatge és tota la seva vida, és a dir, la vida de les seves dues ànimes de poeta. Potser per això els versos de Costa són plens de ventades i de temporals, mentre que

els de Villangómez són més proclius a presentar la plenitud solar, la caiguda de la tarda, la fecunditat de la terra. Davant els amics de la Societat Verdaguer tinc la temptació de portar cap a aquestes línies els Pirineus de Verdaguer, que sens dubte tenen unes característiques físiques similars a Balansat i a Formentor, però crec que l'operació no reeixiria perquè el *Canigó*, pel seu caràcter epicollegendari, no respon als plantejaments lírics de Keats, Costa i Villangómez.

Història externa dels llibres

En realitat, quan va passar a viure a Sant Miquel augmentà molt la seva producció i la seva presència com a poeta i ell mateix ha afirmat clarament que «a partir de la meva instal·lació a Sant Miquel, la fluència creadora va ser molt poderosa.»⁴ Els poemes que va escriure entre el 1946 i el 1948 formaren un conjunt molt voluminós i un poc dispers que molt d'hora ja titulà *Els dies*, però que va haver de modificar quan es va presentar l'oportunitat d'editar-lo.

La història d'aquesta edició és relativament fàcil de reconstruir. El 1942 Villangómez havia residit a Mallorca, la seva primera destinació quan va entrar al cos de mestres nacionals, i va lligar una bona amistat amb Miquel Ferrà i amb Francesc de B. Moll. El curs següent va ocupar plaça docent a Cornellà i va ser el mateix Miquel Ferrà qui el va introduir en els ambients literaris barcelonins, on va fer una bona amistat amb escriptors i intel·lectuals com Ramon Aramon, el joier Sunyer, Joan Barat, Joan Perucho, Albert Manent, Carles Riba, Joan Triadú, Josep Maria de Casacuberta, Salvador Espriu, etc. Quan va passar a ocupar la plaça d'Eivissa, va continuar mantenint unes relacions literàries més o menys intenses amb tots aquests homes i va anar sovint a Barcelona i, menys, a Palma, per trobar-se amb ells i fer-hi lectures poètiques. Precisament Francesc de B. Moll, que ja li havia publicat un llibre anterior, *Terra i somni* (1948), va opinar que havia de publicar el nou llibre a Barcelona i ell mateix el recomanà a Josep Maria Casacuberta, el creador de l'Editorial Barcino,

4. M. VILLANGÓMEZ LLOBET. *El llambreg en la fosca*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 2000, p. 230. La citació correspon a l'article «Dues edicions i algunes cartes», que haurem de citar repetidament perquè dóna molta informació sobre els dos llibres que estudiam aquí.

seu de les «Publicacions de la Revista», on trobaren acollida tants de textos d'escriptors insulars. Casacuberta era un home de feina lenta i ben feta i acollí amb afecte els textos de Villangómez, però, abans de refermar-se en la seva decisió de publicar-los, els va donar a llegir a algunes persones de la seva confiança. Així, Octavi Saltor va opinar que el llibre tenia «massa contingut» i, per això aconsellà limitar «l'edició a una selecció». El mateix poeta parla del caràcter massa «extens i embullat» que tenia el conjunt i de seguida acceptà la idea de Saltor. Així va suprimir-ne algunes composicions, com les d'una secció que es titulava «Intermedi eivissenc», i va reservar les que tenien un caràcter més lliure —ell en diu surrealista— com les de la sèrie «Tristesia que és amor», per a un altre llibre, que finalment havia de publicar el 1954 amb el títol d'*Els béns incompatibles*. Tal com va quedar *Els dies*, va satisfer plenament les expectatives de J. M. de Casacuberta que en una carta de l'1 de gener de 1950 li deia que «La selecció que ara heu fet, a parer meu, haurà estat ben profitosa. El recull presenta així una gran unitat i tots els seus poemes escel·leixen per la densitat del contingut i per la nitidesa de l'expressió.»⁵ Llavors el mateix editor va demanar un pròleg a Miquel Dolç, que acceptà l'encàrrec, i sense més dilació, el llibre aparegué aquell mateix any.

Va tenir una recepció entusiasta entre els amics barcelonins. Per una carta del 22 de juny de 1950 de Joan Barat sabem que aleshores ja l'havien llegit Joan Vinyoli i Joan Perucho i que en parlaven amb admiració. Devia ser cert, perquè poc després, l'1 de juliol, el mateix Joan Perucho deia literalment a Villangómez: «Has escrit un llibre extraordinari [...] té una serenitat i una noblesa que em fa pensar en els antics sense deixar d'ésser modern». Més eufòric encara es va mostrar Salvador Espriu que va iniciar una carta seva del 2 de novembre amb frases com aquesta: «Us voldria parlar del vostre meravellós llibre i no sé per on començar: tant m'enlluerna la seva llum d'alta i autèntica poesia.» En conjunt, aquests autors elogiaren sense reserves la solidesa del llibre en el seu conjunt, el rigor formal de molts dels seus poemes i la insistència en uns pocs temes sempre relacionats amb la realitat física que l'envoltà durant l'estada a Sant Miquel.⁶

5. Prenc totes aquestes dades de l'article citat a la nota anterior.

6. El mateix Villangómez reproduïx fragments molt significatius de totes aquestes cartes a l'article citat a la n. 4.

Villangómez, en canvi, va discrepar d'alguns aspectes de la lectura que en feren dos autors mallorquins: Miquel Dolç i Jaume Vidal Alcover. No coneixia el primer quan va poder llegir el pròleg al llibre, escrit, com he dit, a instàncies de Casacuberta. Va acceptar-lo agraït, però es ben segur que no va veure amb bons ulls que esmerçàs una part molt extensa de l'escrit per defensar l'adscripció del poeta a l'Escola Mallorquina, adscripció que, amb tota la raó del món, mai no va admetre.⁷ Pel que fa a Jaume Vidal Alcover, en un article del 1954 convertia Villangómez en «el portavoz de la escuela barcelonesa o continental. Viene de Carles Riba, de lo ribiano invasor de casi toda la poesía barcelonesa a partir de Rosselló-Pòrcel i Espriu».⁸ És coneguda la croada personal de Jaume Vidal respecte al «neonoucentisme» representat per Riba, i aquesta obsessió es confirma aquí. En qualsevol cas, Villangómez, en unes cartes molt interessants adreçades a Gabriel Fuster Mayans, «Gafim», amic seu de la infància, va posar en evidència que el to d'*Els dies* i d'altres llibres seus era més pròxim a Antonio Machado, a qui sempre admirà d'una manera incondicional, que a Riba, encara que d'aquest n'havia adoptat la llengua poètica i la «pura preceptiva literària». Ja és molt, a parer meu. El que més el molestà, però, va ser que Vidal el consideràs un poeta desapassionat, fred, excessivament cerebral. Al respecte deia a Gafim: «la meua poesia és tan sols —malauradament— una pura expressió sentimental! I quant al meu escàs cervell, no pens deixar de servir-me'n mentre pugui».⁹ Convindrà tenir en compte aquestes opinions quan analitzem el llibre

Moltes de les característiques d'*Els dies*, de les reals, no de les que hi veien Dolç i Vidal, són presents a *L'any en estampes*, tot i que en aquest cas es tracti d'un llibre escrit en prosa. De fet, *Els dies* i *L'any en estampes* són dues obres absolutament paral·leles, que responen a una mateixa ambició literària, reflecteixen unes mateixes preocupacions i vivències i sovint les resolen amb un mateix tipus de descripcions,

7. Aquest pròleg també ha estat recollit a Miquel DOLÇ. *Intent d'avaluació*. Manacor: Col·lecció Tia de Sa Real, 1983, p. 25-28.

8. Vegeu l'article citat per Margalida PONS. *Poesia insular de postguerra: quatre veus dels anys cinquanta*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998, p. 169.

9. Cartes reproduïdes per Margalida PONS, *op. cit.*, p. 169-170 i 180.

reflexions i imatges. Si de cas, hi ha una certa progressió temàtica que és conseqüència del període d'entre quatre i set anys que hi ha entre l'escriptura dels poemes del primer i els capítols del segon. Aquests, que en principi varen ser pensats per ser publicats mensualment al suplement «Isla» del *Diario de Ibiza*, varen ser redactats el 1953 i primers dies del 1954.¹⁰ La censura no autoritzà la presència de prosa en català al diari i molt aviat la idea del poeta va ser de fer-ne un llibre. Les vicissituds de la seva edició també han estat meticulosament recreades per Villangómez. En un primer moment, el volum va ser rebutjat per un editor, el qual al·legà que hi «predomina l'aspecte líric damunt el narratiu i ens exposem que la gent hi trobi escassetesa d'argument.»¹¹ Ara sabem que aquest editor era Francesc de B. Moll.¹² Després d'una altra anada a Barcelona, Villangómez va tenir l'oportunitat de lliurar l'original a Salvador Espriu que el va llegir en només dos dies i li va escriure una altra carta entusiasmada, en la qual, entre altres coses, li deia:

aquesta lectura m'ha proporcionat un plaer vivíssim i ha augmentat encara, més i més (i això no em semblava ja possible), la meua vella, profunda i arrelada admiració per vós. Quina autèntica, sincera, pulcra, civilitzada, meravellosa prosa, la vostra! Integra una unitat indestriable amb els vostres versos, car són dues manifestacions o elements importants d'una sola i molt diferenciada personalitat.¹³

També li recomanava que acudís a Joan Perucho que en aquells moments preparava unes edicions molt selectes. Així Perucho també va conèixer l'original inèdit, que considerà «una meravella», «un llibre de poeta, escrit de cara als poetes, i per uns dels nostres millors poetes»,¹⁴ però no va poder editar-lo perquè el seu projecte d'edicions no reeixí. Finalment, va tornar ser Josep M. Casacuberta que el 1956 el va acollir a les «Publicacions de La Revista».¹⁵

10. M. VILLANGÓMEZ LLOBET. *El llambreig en la fosca*, citat, p. 237.

11. *Ibidem*, p. 237.

12. FELIP CIRER COSTA. *El seu record avança per la desert nit dels joves (Converses amb Marià Villangómez)*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 2003, p. 109.

13. *Ibidem*, p. 238-240. Aquesta carta ha estat sovint citada. Vegeu, per exemple, JAUME MARÍ I PRUNELLA. *Marià Villangómez: una aproximació*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006, p. 76.

14. *Ibidem*, p. 241.

15. Sobre l'edició i la recepció de *L'any en estampes*, vegeu ara la «Introducció» de Jean SERRA, a la darrera edició del llibre: MARIÀ VILLANGÓMEZ LLOBET. *L'any*

Poesia sobre el temps

En un altre indret, vaig voler definir algunes de les notes essencials de la poètica de Villangómez i em vaig fixar en la necessitat que mostrava de convertir el temps en una realitat de perfil físic, un objecte de límits concrets. Deia que això ho aconseguí sobre tot combinant les referències temporals amb les notes de paisatge. D'aquests dos elements en fa una síntesi molt personal fins arribar a un punt en què el temps s'identifica amb les tonalitats gairebé pictòriques amb què descriu el món natural. Llavors vaig arribar a la conclusió que «La poesia de Marià Villangómez és l'art de posar color al temps», aquesta és «la seva manera de salvar-se.»¹⁶ Podríem afegir que els colors es combinen amb moltes altres notes sensorials, lligades al tacte, l'olfacte i, sobretot, l'oïda, però en conjunt la tesi que vaig formular llavors encara em resulta útil i on millor es confirma és en llibres com *Els dies* i *L'any en estampes*.

Tots dos s'estructuren d'acord amb el cicle anual. *L'any en estampes*, com és ben sabut, dedica un capítol a cada un dels mesos de l'any, des del primer, «Lluna de gener», fins al dotzè, titulat «Del temps d'advent a les minves de gener».¹⁷ *Els dies*, encara que no d'una manera tan explícita, també es regeix per una ordenació basada en el transcurs de l'any. Si seguim l'edició definitiva de les *Obres completes*, després del «Pròleg» tenim una primera secció amb vint-i-tres poemes relacionats amb l'estiu i la tardor. A continuació ve un «Intermedi» format pels «Tres sonets al vent», els deu «Poemes d'oblit», de temàtica amorosa, i la composició titulada «El poeta». Finalment, la segona secció conté vint-i-un poemes, dedicats ara a l'hivern i a la primavera. En la primera edició de 1950 i en la segona, molt revisada, per a l'*Antologia poètica* de 1969¹⁸ les dues seccions

---

en estampes. Barcelona: Columna, 2002, p. VII-XXXIX. Serra reproduïx extensament els documents epistolars que hi fan referència i amplia molt la informació sobre la recepció del llibre.

16. «A propòsit de Marià Villangómez: una poètica de l'experiència i del temps». *Reduccions*, núm. 80 (octubre de 2004), p. 74.

17. Per a les citacions d'aquest treball utilitzo, sense fer-hi més referència, la següent edició del llibre: Marià VILLANGÓMEZ LLOBET. *L'any en estampes*. Barcelona: Columna, 1989.

18. Marià VILLANGÓMEZ LLOBET. *Antologia poètica*. Pròleg de Tomàs Garcés. Barcelona: Selecta, 1969.

repetien el títol del llibre, «Els dies I» i «Els dies II», suprimit en la definitiva, que és també l'única que reuneix les composicions intercalades entre una i altra sota l'epígraf «Intermedi». En les primeres, per tant, s'accentuava que les seccions constitueixen el nucli essencial del llibre, i que els poemes de l'«Intrrmedi», són més independents.¹⁹

L'estiu i la tardor

Amb aquest marc temporal tan precís és fàcil d'establir paral·lismes i coincidències de tota mena entre els dos llibres. Comencem per l'estiu, al qual *Els dies* dedica onze poemes, fins que al darrer presenta un «Vent llarguíssim que torna / i s'emporta un estiu». A *L'any en estampes* el mes de juny «parteix en dues meitats el gir de l'any» com si fos «la cresta alterosa que separa dos vessants», és a dir, com si fos de matèria tan sòlida com els penyalars d'una muntanya. El capítol «El torrent» representa aquest mes. Hi parla dels focs de Sant Joan i de Sant Pere, però després se centra en el petit curs d'aigua que baixa cap al port i que permet els conreus d'horta als seus dos vessants. Fins que el color ho envaeix tot:

Esguardeu, a les vores, l'impuls verd i tremolós del creixent canyar.
Contempleu, nascuts de pedra i aigua, entre els tolls, o més amunt,
fins on arriba una almoïna d'humitat, els baladres de flor vermella
i persistent, ara tota oberta. Encara hi ha la planta que anomenen
aríngel, amb blanca florida, i aviat floriran, també càndidament, la
murta i la vidiella [...] Dificil verdor!

19. El mateix Villangómez va explicar el 1972 com havia estructurat el llibre: «*El dies* està dividit per estacions encara que no ho sembli a primera vista. Els dies (I) comencen a l'estiu i acaben a la tardor. Els dies (II) comencen a l'hivern i acaben a la primavera. Com a inici de cada estació hi ha un poema de caire general, menys descriptiu. Així, abans de començar la tardor, hi ha la meditació lírica on es parla de Déu. Entre les dues parts del llibre hi ha els tres sonets al vent que no tenen res a veure amb la resta de l'obra. L'arquitectura del llibre no és preconcebuda, sinó que un cop enllestits els poemes vaig agrupar-los segons afinitats.» (Marià VILLANGÓMEZ. «Notes autobiogràfiques». *Lluc*, núm. 614 (maig de 1972), p. 119).

El capítol acaba insistint en aquesta darrera idea: «I amb tot, mireu aquestes feixes, aquesta procurada ufana. Díficil verdor! Decididament, Eivissa és l'illa de la verdor alçada amb un secret i desesperat esforç de la terra». En efecte, el verd és el color del juny de Sant Miquel i de tota Eivissa. Fixeu-vos també en l'aire de festa que el domina i en l'habilitat del poeta per superposar dos indicadors temporals: la tarda i el mes de juny. És la forma més elemental que pren el temps, el temps natural, el que està relacionat amb els moviments de translació i de rotació del nostre planeta.

A *Els dies* hi ha el mateix to de festa i la preferència pels paisatges solitaris, contemplats, però hi predomina més la nota emotiva, lleugerament elegíaca, a la manera dels seus admirats Antonio Machado i J. R. Jiménez. És l'altra roda, la dels sentiments. Dedica també un poema a la «Nit de Sant Joan» on troba «un cor que s'alça en flama viva», després passa per la suavitat de la «Cala deserta» i, per aquest camí, arriba a la plenitud diürna, guilleneana, del poema que comença «ardència de llum presa / damunt la terra immòbil». Però és en els tercets alexandrins d'«El pi», el poema següent, on el poeta troba el centre de tot, el seu centre i el de la seva terra:

Quan al flairós i ombrívol tendal el cor s'arriba,
sembla trobar la pàtria de la vella alegria,
on s'espera, de nou, el començ de la vida.

Aquesta confiança de poder renéixer de les cendres, tornar a recuperar la pàtria de l'antiga alegria és una de les notes més característiques d'aquests llibres, que trobarà la màxima confirmació a la primavera, però que, com una línia latent, els dona unitat.

El mes de juliol a *L'any en estampes* és dedicat a «El port» de Sant Miquel: insisteix en el tema de la plenitud solar, que aquí descarrega sobre el mar. Al juliol també hi ha festa al port, encara que només suposi un incís que després ajudarà a insistir en els seus trets de paisatge solitari:

demà el port serà de bell nou solitari i quotidià. Una ona, una altra ona, una de més forta. Les barques reposen. Un corn damunt una coberta. Bellesa desolada d'aquestes cales entre penyals, tramuntana de l'illa!

És a dir, la llei del retorn etern, una altra de les maneres de tractar el temps en què Villangómez mostra la seva mestria ja que li serveix per diferenciar el que és superficial del que és essencial en el paisatge i en la vida. A *Els dies*, entre juliol i agost un jove muntat a cavall també davalla al port al poema que comença «L'estrec camí de pau i de pols, plana avall!» i ens adonam que aquest jove és una altra mostra de la puixança natural, com ho pot ser el verd i la floració de les plantes. Després hi ha una dècima, altre cop molt guilleneana, que mostra com «L'espai s'eleva, es desentén / —torrents de llum, mars— de la terra» i finalment torna als alexandrins que combinen la fe en una nova plenitud i una indefinida recança:

Enfora s'obre el mar, enllà de fars i roca.
 Damunt, aire, blavor, la llum del primer estel.
 Que estreta, l'illa! —Amor!— Però obrint-se la soca,
 a flor d'aigua, les branques són horitzons i cel.

L'Amor ja és un referent a tenir en compte i ara es mou entre l'estretor immediata i la vasta promesa que es descobreix a l'horitzó. Al llarg de tot el llibre treballa indicis com aquests, fins al punt que construeixen un argument narratiu al qual haurem de prestar atenció.

L'agost es titula «Notícies del poble» a *L'any en estampes* i és escrit des de Vila, on passa les vacances d'estiu. Un santmiqueler el visita i li porta la notícia d'una fuga, la manera de solucionar els festeigs entre els joves eivissencs quan s'hi oposaven els progenitors. No vull tractar aquí amb detenció aspectes relacionats amb la presència humana, tanmateix importants en aquests llibres, però que trobaran una realització més completa al *El cop a la terra*, un poemari publicat el 1962 però escrit també a Sant Miquel el 1956. Ja he insinuat que els homes juguen en aquests versos un paper similar al que hi juguen els elements naturals.

Al mateix capítol dedicat a l'agost hi apareix directament el jo del poeta, que s'hi fa una pregunta important: «Què era adés Sant Miquel per a nosaltres?». La respon amb recursos poètics, convertint Sant Miquel en una experiència imaginativa en la qual es barregen les imatges, els records, les emocions:

Una vegada més la ràpida visió interior, amb un somrís somiós, d'uns camps, unes cases, uns al·lotets, uns amics. Bellesa amorosament reconeguda, plaent quietud, treball profitós, unes veus antigues i germanes. La planta no tria la terra on arrelar, però de vegades les arrels deuen enfonsar-s'hi amb una íntima complaença.

Aquesta idea és la que remarca en el poema d'*Els dies* que comença «Ja veus, Déu meu, amb quina reiteració, amb quina / complaença m'aturo damunt les teves coses.», d'un panteisme maragallí reconegut per tots els qui han comentat el llibre. Un poema nuclear situat en el punt intermedi d'aquesta secció. El clam del poeta a Déu és ben explícit:

Abocat a les coses moridores, per elles
miro, però, l'empremta dels teus dits que regalen.
Deixa'm estimar un món que estreny amb penes i ombres
tot el bé que jo puc, lluny d'altres mans, entendre.

Jo mateix, en una altra ocasió, vaig defensar que als camps de Balansat, que són, com hem vist, els camps d'Eivissa tota i fins la representació de l'univers sencer, entre aquestes coses moridores, el poeta hi troba la veritat que li permet sobreposar-se a les oscil·lacions, de vegades sagnants, de vegades joioses, de les experiències més íntimes. Com el va trobar W. B. Yeats a les terres del comtat d'Sligo, a Irlanda, on va passar part de la seva infantesa, que també va saber portar cap als seus versos. Tots dos hi guanyen la seguretat i l'arrelament que els permet de vèncer el sentit més inestable i més sensible d'aquelles experiències.²⁰ D'això es tracta aquí.

Algunes d'aquestes característiques continuen presents a la tardor, però s'hi intensifica més la reflexió sobre el temps. Els capítols «Santmiquelada» i «La història de Sant Miquel» de *L'any en estampes* li presenten una bona oportunitat de parlar de les edats de l'home, de la successió entre pares a fills, del que reben els uns dels altres. A la festa del patró del poble, convocats per la música percutida sobre «la canina pell del tambor», no hi veu només la música d'ara, sinó la

20. Joan MASI VIVES. *Domini fosc (Assaigs sobre poesia)*. Barcelona: Universitat de les Illes Balears / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, p. 135-142.

música de tota festa eivissenca: un ritme, uns acords que vénen de lluny i ens corroboren la terra de l'illa. Tot un ahir somiat acudeix davall aquest cel entelissat, entre la cridòria d'aquesta gent.

I, al novembre, mentre repiquen les campanes de difunts, hi deixa anar aquesta reflexió:

Sempre els fills, però, hereten dels pares els treballs i la mort. Tanmateix hi ha, per a cada juvenesa, una ratxa d'il·lusions, una hora abrusada d'amor. I aquesta és la història de Sant Miquel. La vida sempre comença, sempre acaba.

D'aquesta mena de temps en podríem dir el temps històric, el que permet la sembra «de gèneres il·lustres», segons l'expressió de Carles Riba, que també té molt a veure amb la llei del retorn etern de que parlàvem.

De totes maneres, la idea que predomina en aquestes pàgines és la de la fecunditat, lligada a la pluja i als solcs que mostren les entranyes de la terra. A la tardor hi ha el repòs que convida a mirar al passat; com diu ell, «són dies d'una greu serenitat i d'una transparència freda, tot tocat de melangia, que són els que més s'adiuen amb alguns estats preferits de l'ànima». Això és un tòpic present a totes les tardors artístiques, però ja no ho és tant que també els consideri dies de regeneració, d'antecedent necessari per a la futura renaixença primaveral. És a partir d'aquesta idea que construeix el concepte de «primavera invertida», imatge sorprenentment acordada a aquests mesos de «Pluja i llavor», segons el títol d'un altre capítol. Una troballa molt feliç a parer meu:

comencen a badar diminutament i blavosa les floretes del romaní. Rústica competència a les roses i crisantems dels jardins. Es veu el que té la tardor de primavera invertida. A les roques i damunt la terra, a la vora d'aquesta desclosa boscana, s'arrapa i s'estén la molsa, amb llums d'un verd humit, intensíssim.

Tenim gairebé el mateix verd que ens acompanyava per les vores del torrent al començament de l'estiu.

A *Els dies* la festa de Sant Miquel apareix al poema «Vigília», que té el mateix sentit d'epifania, però els núvols ara es fan senyors

d'aquests camps i són més densos i amenaçadors. Així es fa més palesa la seva doble naturalesa, una marcada per la pesantor del món que mor i l'altre per la gràcia alada del que està per néixer. «Oh tristesa!, ara mor un món vell i soliu. / I com un seu infant ple d'innocència, riu / una promesa que en l'aire s'anuncia», exclama. Alguna d'aquestes nuvolades de tardor es forma davant els nostres ulls, fins que es desfà en pluja. És un altre dels temps de Villangómez, el temps present, immediat, puntual. Veiem créixer el poema minut a minut, amb perfecta sincronia al temps real. On això és més evident és a la composició que comença «Sota un cel enfosquit», un dels pocs d'aquesta part del llibre escrit amb vers lliure. Primer s'enfosqueix el cel, en efecte, però després els camps s'obscurixen i anuncien el xàfec amb un cop de vent, fins que, finalment, «la pluja cau». La sensació és que ha passat només una estona, la que ha pogut durar l'escriptura del poema o, més encara, la lectura que nosaltres en fem, interrompuda pels moments de meditació a què sempre ens convida el poeta.

Cels, pluja, terra solcada, o, com diuen els versos, «uns camps d'un dolç posat antic / Oh tardor de puresa i sentiment, / mitja gaudi novell, mitja enyorança.» És en aquests camps on ell troba un dels punts més alts d'equilibri, com si no es pogués negar a seguir els batecs del món natural: «Bosc, illa, terra, si em crida / la teva veu, sóc ben teu», diu i és evident que la terra el crida. Fins que a un altre dels poemes que ningú no ha pogut passar per alt, fa l'afirmació, ja anunciada al «Pròleg», que dona sentit a aquests dos llibres: «Bé comprenc que això és tota la meua vida.»

L'intermedi amorós

Els dies, però, en aquest moment tan alt d'exaltació lírica, s'interromp per tal d'incloure l'«Intermedi» que ja hem descrit. Hi destaquen les deu composicions agrupades sota el títol «Poemes d'oblit», que són les que aconsegueixen més la funció de recés, com si responguessin a la necessitat de prendre alè, abans d'entrar a una nova estació, l'hivern, la que resultarà més dura. Un recés, però, que li serveix per centrar la temàtica sentimental que ja hem vist que s'amagava rere els versos de la primera secció i que encara es farà més

present en els de la segona. De fet, fixen la posició del poeta respecte als amors relacionats amb el passat, aquella vella ferida d'amor de què parlava en el «Pròleg» i que ja havia estat protagonista de molts dels versos dels llibres inicials del poeta, *Terra i somni* i *Elegies i paisatges*.

Convé que ens tornem a referir, encara que molt breument, a l'experiència biogràfica que va originar-la, gelosament velada durant molts anys pel poeta i avui només coneguda, molt parcialment, gràcies a les confessions que ell mateix va fer a Jean Serra i a Felip Cirer.²¹ És la història d'uns amors frustrats per culpa de la Guerra Civil; una pèrdua que va afectar molt la vida íntima del poeta, segons es reflecteix en la seva obra. La dona de qui Villangómez es va enamorar de molt jove devia ser la germana de Just Tur, un antic amic que va ocupar càrrecs polítics durant les sis setmanes en què els republicans controlaren l'illa i de qui sembla que es va distanciar per motius ideològics. Quan Eivissa va caure en mans dels nacionals, el setembre de 1936, Just Tur i la seva família en varen sortir. Villangómez conta que va veure per darrera vegada l'estimada dalt del Baluard de Santa Llúcia, el dia del gran bombardeig, és a dir el 13 de setembre de 1936, quan Eivissa va ser atacada per tres hidroavions procedents de Mallorca.²² Després, el juliol de 1938 ell, que havia tornat a ser mobilitzat, va passar al front de Terol, va fer els cursos d'alferes a Àvila i va ser destinat Vitòria, on era entre el setembre i el novembre del 1938. Llavors va tornar al front, que ja havia fixat la línia a Castelló, i no retornà a Eivissa, de permís, fins al juny de 1939. En una data indeterminada es va assabentar que ella s'havia casat a València.

Per tal d'introduir els «Poemes d'oblit» que inclou a *Els dies* pot ser-nos molt útil una de les composicions que va dedicar a aquesta

21. Cf. Jean SERRA. *A la vora de Villangómez*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs, 1995, p. 57 i 68; Felip CIRER COSTA. *El seu record avança per la desert nit dels joves*, citat, p. 45-46.

22. Cf. M. VILLANGÓMEZ LLOBET. *El llambreig en la fosca*, citat, p. 185-188. En un treball anterior vaig creure que el dia del bombardeig es referia al 29 de maig de 1937, quan avions republicans bombardejaren un vaixell alemany ancorat al port d'Eivissa (Cf. «A propòsit de Marià Villangómez: una poètica de l'experiència i del temps», citat, p. 66, n. 6). Ara em sembla molt més probable que es referís al 13 de setembre de 1936. Cf. Josep MASSOT I MUNTANER. *Aspectes de la guerra civil a les Illes Balears*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 26.

enigmàtica dama en la secció «Escrit a la guerra», que forma part d'*Elegies i paisatges*. Es tracta d'un poema escrit literalment dins les trinxeres del front de Castelló, exactament el 17 d'agost de 1938, segons la datació que va posar al manuscrit reproduït per Jean Serra.²³ Comença: «Dels meus sentits és lluny un cos, i envegen / tot quant recull la presència gojosa.» Hi evoca moments de plenitud viscuts a Eivissa, que contrasten amb la seva situació a terres de Castelló, on no hi ha «res que amb mi t'evogui», cosa que condueix el poema a un final desolat:

... aquests records que amargament estimo
tornaran vells en implacable canvi,
i allò que tinc de tu anirà fonent-se
en uns miralls com més va més boirosos,
fins al clot fosc de la total absència
en què l'amor en oblit es dissolgui.

Aquest és precisament l'inici dels «Poemes d'oblit» d'ara, composicions breus, de mètrica molt lliure, que reflecteixen una nova reflexió sobre el tema que, com veiem, procedeix dels seus inicis com a poeta. Aquí, de manera encara més específica, el joc de les emocions, perduda tota esperança de recuperar la «presència gojosa», gira entorn del record i de l'oblit, però ara té tot l'entorn de Sant Miquel per reflectir-lo:

El record fuig, molt íntim. Terra,
aires que sou enyor i anhel,
teniu tota la vasta
tendresa que jo oblido.

Ha canviat la perspectiva. L'oblit ja no és tragèdia; la terra, les vivències immediates, fan que pugui situar-se fora del cercle obsessiu que dibuixava en els versos del 1938. Però el tema no perd importància; si de cas, guanya profunditat. Escriu des de la maduresa, paraula que ell mateix usa, i no és l'alienació el que defensa. L'oblit només pot ser una de les dues cares de la realitat, que mai no anul·larà del tot el sentiment que conté el record, l'altra cara. Si fos absolut, l'oblit hau-

23. Jean SERRA. *A la vora de Villangómez*, citat, p. 26.

ria d'ignorar també l'experiència que originà el record, i això només podrà passar amb la mort. Aquest és el pensament que reflecteix en un dels poemes més complexos de la sèrie, en el qual torna a evocar, fins a veure-la, la imatge precisa de l'estimada:

Veure't és oblidar
 que tu mateixa et quedes endarrera,
 blau deixant màgic
 que es torna vague, enllà...
 Nova i urgent —sota el migdia,
 jove espòs de la terra.
 Sé que és oblit i nit
 tot el foc on t'elevés,
 i que morir
 serà oblidar l'oblit d'aquest moment.

I és que ara té aquest entorn tan viscut que utilitza com si fos una mena d'urna on pot desar el record. Allà el troba quan el cerca, però això també li permet d'ignorar-lo, de distreure-se'n, un altre mot seu. I, més important encara, és aquest oblit el que permetrà l'obertura més lliure cap al present, tema important en els poemes de la segona secció.

Les altres composicions d'aquest «Intermedi» no encaixen tant en l'estructura del llibre, però són molt previsibles en el conjunt de tota la seva obra. Els «Tres sonets al vent» tenen l'aire de formar un conjunt inacabat, com si s'hagués proposat dedicar un sonet a cada un dels vuit vents del món, tema aquest recurrent per a ell. També ho és el de la poesia, que desenvoluparà extensament a *Sonets de Balansat*, llibre premiat el 1954 i publicat el 1955. Aquí apareix, tangencialment, en el primer dels «Poemes d'oblit», dedicat als poetes, i, sobretot, al que tanca l'«Intermedi», titulat precisament «El poeta». Hi declara, com no podia ser d'altra manera, la seva fe en la poesia. Els mots del poeta poden, algun cop, «tancar, fet pensament, un trèmul dia escampat», diu. Tanmateix, en l'ordre de prioritats personals, la poesia no ocupa, tampoc no l'ocupava per a Carles Riba, la primera plaça, sinó que se situa després de la vida. És a través de l'experiència directa que ha arribat on és ara. Els mots «són mots només, sols poesia. /.../ Saben que el bé és aquest / batec immens i atònic / que només es pot viure». Si de cas la poesia és l'altra urna

de què disposa per depositar-hi el record i aconseguir així que no li destorbi l'experiència del present.

L'hivern i la primavera

Ara podem continuar descrivint el pas de les estacions. La balança cau imperceptiblement cap al plat dels sentiments que a l'hivern tenen molta més presència de la que tenien abans, sobretot als poemes d'*Els dies* i no tant als capítols de *L'any en estampes*. Recordem que entre l'escriptura d'un llibre i l'altre passen uns pocs anys i això fa que l'argument que descriuen es tanqui precisament a les proses, on no hi ha els dubtes o els neguits que apareixen als versos.

En concret, l'hivern ocupa les deu primeres composicions de la segona secció d'*Els dies*. En el primer, repeteix el lema «Mor un món cada dia i un altre en neix», que ja havia formulat quan contemplava els paisatges de la tardor. Però ara trasllada, d'una manera molt més clara, aquesta idea a l'espai íntim i ens comunica, sense amagar-se'n rere mecanismes d'ocultació, que se sent atret per uns nous amors, és a dir, per una dona que sembla ben concreta. En efecte, ens parla d'«un pur interessar-se per un cor transparent. / Així, cap a la noia que ara et pren l'abraçada...». Tanmateix també he dit que l'hivern era l'estació més dura. De fet, el conflicte que es planteja no es fàcil de resoldre. No només perquè aquesta dona ha de competir amb la primera, la que va perdre amb la guerra, sinó perquè també ha après i ho porta escrit en la seva pròpia carn que els amors, per molt bells que semblin, poden acabar construint la «casa del dolor» dins el cor del poeta, com ens deia deu anys abans en un altre dels poemes escrits en les trinxeres de Castelló.

És difícil parlar de la «noia que ara li pren l'abraçada». Felip Cirer conta que el poeta li va confessar que a finals dels anys quaranta «es va mig enamorar de Rosa Maria, una al·lota preciosa i d'una cultura molt per damunt de la mitjana de les dones del seu temps». Només afegeix que Rosa Maria era una catalana que estiujava a Sant Antoni i reporta alguna anècdota molt puntual, com un sopar de caldereta un poc accidentat.²⁴ Poca cosa. Podia ser ella o qualsevol altra per-

24. Felip CIRER COSTA. *El seu record avança per la desert nit dels joves*, citat, p. 52.

sona que sembla guaitar entre aquests mots. No és gaire important. Tampoc no es tracta aquí de recuperar una «presència joiosa» concreta, com la que enyorava en la secció «Escrit a la guerra». El tema que ara realment sembla interessar-li és el que respon a la pregunta de si serà capaç de viure plenament el que la vida li ofereix, en tots els seus aspectes, o si, al contrari, es deixarà guanyar per la desesperació, que pot relacionar-se amb la seva vida sentimental, però que també té algunes connotacions existencials.

Malgrat tot això, no es perden algunes característiques que s'havien afermat en la primera secció. Així, el paisatge continua actuant com a pol molt positiu i hi ha molts de versos que en parlen amb entusiasme:

Com un destí, com una companyia,
veig aquest món errant dintre l'amplària
dels ulls de Déu. I pel món i pels homes
un prec callat s'eleva al fons de l'ansia.
El que seré sols des d'aquestes coses
ho puc capir. D'ací neix el meu somni.

El Pla Roig, els murs de calç de Sant Miquel, el Puig d'en Marc, el Puig d'en Besora, el Puig de Missa, el port de Sant Miquel, tota Eivissa, llocs concrets que, per exemple, reuneix en els setze alexandrins del poema que comença «La verdor torna ombrívola al Pla Roig — mor el dia —», tenen el mateix poder d'atracció de sempre, la mateixa riquesa en el color, la mateixa bellesa. De vegades, però, són enfosquits per culpa d'unes passions que turmenten el poeta i que nosaltres només podem intuir.

Veiem que sota els núvols espessits,
fosca escuma del vent infatigable,
té la terra una estranya placidesa,
color d'indiferència i de fredor,
i que als aires de plata hom pot llegir
unes lletres que diuen encaçant-se:
Seràs sol fins a l'hora de la mort.
I tot és que unes llargues mans d'amor,
un peu poc compassiu les ha escapçades;

Les expectatives, siguin del tipus que siguin, en algun moment no troben cap punt de suport. El poema que tanca aquest grup, «No tinc orella per al pur corrent», és el més negre de tots:

No és prou lliure el meu cor per a l'immens
 combat de llum i nit de les vesprades.
 Entre el dolor, no pot, tan indefens,
 fondre's dins un triomf d'ombres callades.

Aquestes notes no es repeteixen als quatre capítols que *L'any en estampes* dedica a l'hivern, i per això dic que aquest llibre tanca l'argument obert a *Els dies*. Més aviat passa tot el contrari i la inseguretat o el desassossec hi desapareix del tot. Així a «Del temps d'advent a les minves de gener», torna a emocionar-se intensament quan veu que «A la llum de la tarda morent, el Pla Roig té una riquesa de setí o de ras.» És la mateixa ufana dels colors de sempre, purs, sense que res no els malmeti. Al mateix capítol ens parla de la lectura entusiasmada que ha fet de la *Ifigènia*, de Racine. Un llibre que conté el «pensament d'un apartat escriptor», que ara, això ho diem nosaltres, és llegit per un altre apartat escriptor. Les coincidències no s'acaben aquí, perquè *Ifigènia*, segons ell, és escrita en uns «apassionats alexandrins [que] no forcen mai la puresa de l'estil», com molts dels poemes d'*Els dies* que en recullen la lliçó. El poeta avui, amb la companyia del gran tràgic, ha trobat un altre punt de confort, ja que

els bons llibres són una segona pàtria per a nosaltres; un territori mental i vast damunt el nostre territori geogràfic, que pot ser, per exemple una parròquia rural d'una petita illa mediterrània. El pas d'aquesta pàtria física, tan estimada i insubstituïble, a la pàtria dels llibres és habitual i planer; cada dia el fem.

Racine també li serveix per evocar el seu viatge a París d'aquell mateix 1953, amb la visita a l'Orangerie «sota un cel delicadament blau».²⁵ Ara tenim el món de Villangómez més complert: Sant Miquel, Eivissa, els amics, París, els llibres, les llargues passejades solitàries. Sí, a *L'any en estances* es tanca l'argument i es tanca amb un

25. Vegeu-ne fotografies i una breu evocació a Marià VILLANGÓMEZ. *Fotobiografia*. Mallorca: Moll, 1955, sense paginar.

final feliç, no perquè les noves sol·licituds amoroses que anunciava als versos hagin reeixit, que això no és gaire important —o, si ho és, ell no ens ho diu—, sinó perquè el poeta troba finalment l'harmonia que cercava, la disposició vital que li permet viure plenament el present.

Les anècdotes que recullen aquests capítols també recuperen l'aire de festa i ens parlen de les matances i de les disfresses del carnaval, de l'eixida nocturna d'uns joves un poc trapelles o de l'embadaliment d'unes formentereres, molt belles, davant els tarongerars de l'horta de Sant Miquel. L'hivern de *L'any en estampes* acaba amb «El rosari de la quaresma», al qual acut el poeta després d'haver pujat a contemplar els penya-segats i haver parlat amb un vell, cosa que altre cop el fa reflexionar sobre el pas de les generacions, el temps històric de què ja hem parlat.

Tot esclata a l'abril, amb l'arribada de la nova estació. El capítol «Horts de primavera» és impagable per entendre les relacions que hi ha entre el món interior, el dels pensaments i sentiments del poeta, i el món exterior, el de l'esplendor de la naturalesa, dels astres, dels turons i les planes, de les plantes i les cases, dels qui les habiten. Com s'interfereixen aquests dos mons, com es construeixen l'un sobre l'altre! L'escriptor, que «ha vingut de la ciutat. Ja és a la florida llibertat de Sant Miquel» i «no tem encetar el seu càntic primaveral» perquè «Les paraules, les imatges, seran les de sempre; però l'emoció és ben seva». Llavors exposa la seva teoria sobre les dues primaveres, la de la terra i la del cor:

Realment, la primavera és una sorpresa admirada en què coincideixen, per breus moments, un conjunt d'excel·lències de fora i una fonda desclosa de dins. Màgica confluència! Sortim oblidats de tot, de la nostra capficada reclusió i ens obrim, meravellats, lliurats, a un miracle d'altres perfeccions: el cel puríssim, el ventijol just, la humanitat necessària, la flor intacta, el braç rodó recentment descobert... Portem una primavera ideal posada al pit, sabem que existeix; però tantes vegades apareix malmesa! I és com un dolor a la nostra carn, aquesta imperfecció que fa malbé les coses que haurien de ser totes belles.

Aquest perill ara no existeix, perquè en el moment puntual que descriu «s'han trobat en l'aire els dos esguards. La primavera és com una dona amorosa que ens mira.» Hi ha una evident sensualitat

en aquests mots, però hi destaca la meravella que ho presideix tot, també la vida íntima. Ara és el temps subjectiu, els minuts de l'ànima, impossibles de mesurar físicament perquè allarguen quasi indefinidament la plenitud que sent.

Imatges com la d'«el braç rodó recentment descobert» o la identificació de la primavera «com una dona amorosa que ens mira», ens conduïxen als darrers poemes que hem comentat d'*Els dies*, en els quals semblava que la nova presència femenina era la que originava el seu neguit. En els onze que dedica als mesos que van des de finals de març fins al començament de juny tot canvia de sobte, abruptament, des de la primera composició —«D'enllà dels horitzons,»—, que ens porta «sospites de primavera». De seguida, en el poema següent, comprova que «la sang es contempla / a ella mateixa, viva». Això és possible perquè la proposta que hi havia en els «Poemes d'oblit» ha receït i ara el seu propòsit resta més clar, sense els dubtes que l'havien turmentat a l'hivern. Sap el que vol i exclama

Roman, record,
hora que fou joiosa,
al teu llac mort.
No torbis l'ansiosa

fe en el moment
que ens envesteix i abraça.
El goig rabent
cal posseir quan passa.

Buit d'ell el pit,
resti sols l'avidesa
del nou delit
en fluent escamesa.

És precisament aquest «nou delit» el que li permet viure «Tota aquesta oberta bellesa», que continua descrivint una vegada i altra. El poema que tanca el llibre és el més explícit sobre la presència femenina que a *Els dies* justifica l'esplendor primaveral. A ella es dirigeix el poeta que ens la presenta «a la costa / on la brisa t'agafa / els cabells, la faldilla;» i és ella qui li fa dir

El paisatge,
 avui, ets tu. La teva
 ànima és qui l'engronsa,
 exaltada d'un gaudi
 de primavera. Fulles,
 vent, sol, mar, pedra, els cerco
 en la teva mirada.

En efecte, ella és la que causa la fusió definitiva, plena de joia, amb l'entorn. A *L'any en estampes* aquesta fusió no presenta les esquerdes de l'hivern d'*Els dies* i la dama ja no hi apareix. No hi fa res, ella degué ser qui va demostrar al poeta que podia viure plenament el present i ell va aprendre la lliçó: el va viure a través de les terres que s'obrien al seu esguard i dels dies que hi desplegaven una immensa gamma de colors.

Epíleg

Fins aquí la meua lectura dels dos llibres. N'he volgut destacar la ferma construcció que els sosté i les línies subtils que ens hi dibuixen els estats de l'ànima del poeta. Ara potser s'entendrà millor la confessió que ell feia a Gabriel Fuster Mayans en el sentit que tota la seva poesia era «una pura expressió sentimental!». També ho és la de molts altres poetes. A *L'any en estampes* encapçala cada capítol amb una citació literària i els autors que hi apareixen són els que més l'acompanyaren en l'aventura d'aquells dies. Hi surten, per aquest ordre, Miguel Hernández, Josep Carner, Juan Ramón Jiménez, Jorge Guillén, George Santayana, Carles Riba, Salvador Espriu, dos cops Antonio Machado, Federico García Lorca, Isidor Macabich i Miquel Costa i Llobera. En destacaríem alguns. En primer lloc, Antonio Machado i Juan Ramón Jiménez, sempre admirats, mestres en recórrer geografies sentimentals com les que ell recorre. I Carner i Riba que li reforcen la fe en la paraula, en la poesia, en la seva llengua, rica de matisos i sobretot capaç de construir tots els motlles expressius que pugui imaginar, des de la prosa lírica a l'extensa escala de ritmes, versos i estrofes que executa a *Els dies*. Carles Riba també li mostra la modernitat, la dels poetes castellans com Jorge Guillén,

que tanta primavera va saber encabir en el seu *Cántico*, i la d'alguns poetes europeus que en aquells moments comença a traduir, com Keats. És l'altra pàtria, la dels llibres, la que construeix la doble ànima dels poetes. La que ara fa que ell no perdi mai la consciència estètica del que està vivint, del que està escrivint. La que és al darrere de les imatges de poemes com el «Crepuscle» del final, tan destacat. Sap que una imatge es pot justificar per ella mateixa i que les línies argumentals que sostenen aquestes obres no l'obliguen a renunciar a res.²⁶ No ho fa, i sobretot no renuncia a construir un espai d'esplèndida bellesa que també configura la nostra segona pàtria.

26. La imatge que desenvolupa a «Crepuscle» és ben coneguda: la nit devora el dia, com un gos que devora una presa de caça, un ocell. Curiosament la repeteix al primer capítol de *L'any en estampes*: «Nit que ara devora, amb negra gola, la major part del cos del dia.»